

**KATILIM BANKACILIĞI İLE GELENEKSEL BANKALARIN
BANKACILIK HİZMETLERİ VE MUHASEBE UYGULAMALARI
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Doç. Dr. Abitter ÖZULUCAN

Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Ali DERAN

Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Özet

Katılım bankaları, günümüzde mali sektör içinde hem klasik bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyetlerinde hem de finansal kiralama, sigortacılık, takas gibi diğer ticari faaliyetlerde bulunmaktadır. Yani, katılım bankaları, kendi prensiplerine ters düşmemek koşuluyla, klasik bankaların yaptıkları hemen hemen tüm işlemleri farklı yöntemlerle yapmaktadırlar. Bu tür bankacılığın temel amacı; faizsiz finansman esasları çerçevesinde, faiz hassasiyeti olan kesimlerin yastık altında kalan atıl sermayelerini, milli ekonomiye kazandırmaktır. Klasik bankacılık işlemlerini yaparlarken faiz yerine kar – zarar ortaklığını esas almaları nedeniyle, literatürde bu tür bankacılık modeline faizsiz bankacılık modeli denilmektedir. Faizle ilgili olmayan hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan bu tür kuruluşlar, bir bakıma bankaların alternatifi, bir bakıma da bankaların yaptıkları faize dayanan kimi işleri yapamadıkları için onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlardır.

Anahtar Kelime: Katılım Bankaları, Bankacılık, Katılım Bankalarında Muhasebe

**THE COMPARISON OF PARTICIPATION BANKING AND
TRADITIONAL BANKING ON THE PERSPECTIVE OF BANKING
SERVICES AND ACCOUNTING APPLICATIONS**

Abstract

Recently, participation banks provide not only classical banking activities but also some more, as leasing, insurance, barter in financial sector. In other words, participation banks perform almost all operations of classical banks in various methods, without any confliction on their principals. The objective of this typical banking is to bring in, the idle capital of interest sensitive people in to national economy, under the interest free banking principals. While performing classical banking operations, not interest but profit loss participation investment method made this banking type to be called as interest free banking in literature. These institutions perform almost all banking services in different methods. Nevertheless they don't do such operations depending to interest. This creates a complementary issue between banks and participation banks. Besides they are such institute which increases the financial deepening and diversification.

Key Words: Paticipation Banks, Banking, Accounting in Participation Banks

GİRİŞ

Türkiye’de katılım bankacılığı, 1985 yılında faaliyete geçen iki katılım bankası ile doğmuş ve ekonomiye çeşitli nedenlerle katılmayan mali değerleri, yastık altından çıkararak, sermaye birikimini, yabancı sermaye ile birlikte, faizsiz finansman esasları çerçevesinde, milli ekonomiye kazandırmayı amaçlamıştır.

Günümüzde mali sektör içinde hem klasik bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyetlerinde, hem de sigortacılık, takas, finansal kiralama, faktoring ve benzeri finansman yöntemleri gibi diğer ticari faaliyetlerde bulunan katılım bankaları, literatürde özel finans kurumu, yatırım bankacılığı, islami bankacılık, faizsiz bankacılık gibi isimlerle ifade edilmektedir. Faizle ilgili olmayan, fakat hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan katılım bankaları, çoğu bankacılık hizmetlerini yapabildikleri için, bir bakıma geleneksel bankaların alternatifi olurlarken, bankaların yaptıkları ve faize dayanan kimi işlemleri yapamadıkları için de bir bakıma onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olarak faaliyetlerini devam ettirmektedirler.

Katılım bankacılığının, ülkemizdeki uygulaması, tam anlamıyla islami bankacılık olarak nitelendirilemez. Çünkü hukuki ve ekonomik anlayışı, İslam anlayışından farklı olan bir sistem içinde faaliyette bulunan katılım bankaları, bu sisteme temelde aykırı düşmemek koşulu ile mevcut yasalar çerçevesinde faizi, fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerinde saf dışı tutmak suretiyle, hemen hemen tüm bankacılık faaliyetlerini yapmaları, yani faiz yerine “kar – zarar ortaklığı” ilkesini esas almaları, literatürde bu kurumların uyguladıkları bankacılık modelinin “faizsiz bankacılık” olarak isimlendirilmesine de neden olmuştur. Katılım bankalarını, geleneksel bankalardan ayıran en önemli özellik de uygulama biçimlerindeki bu farklılıklardır.

Hem geleneksel bankacılık anlayışı, hem de kendi sistemleri doğrultusunda makro ekonomiye sağladıkları katkıları artırmak amacıyla katılım bankaları, Bankalar Kanunu’na tabi (01. 11. 2005 tarihinden itibaren) tutulmuşlardır². Bu Kanun, Türk mali sektörü içinde, katılım bankalarının buldukları statü karmaşıklığından kurtulmasına, açık bir biçimde banka alt türü (Katılım Bankaları, Mevduat bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile birlikte) olarak kabul edilmesine, yapılan düzenlemelerin katılım bankalarının mali sektör içindeki geleneksel bankalar ile rekabet edebilme güçlerine ve hukuki yapılarına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada; katılım bankalarının prensipleri, özellikleri, amaçları, (Türkiye’de) tarihsel ve hukuki gelişimleri, ortaya çıkış nedenleri, ekonomiye katkıları ve Türkiye’deki bugünkü durumları, katılım bankaları ile bankacılık sektörü içinde yer alan diğer bankaların hizmetleri, muhasebe uygulamaları ve diğer yönlerden karşılaştırılması yapılmıştır.

KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

Geleneksel bankacılıkta, oranı önceden belirlenmiş faiz karşılığında mudilerden toplanan mevduatlar, bankanın belirlediği faiz oranı üzerinden, fon ihtiyacı olanlara kredi şeklinde kullanılmaktadır. Katılım bankacılığının, geleneksel bankacılıktan ayrılan en önemli husus, faiz yerine katılım payı sağlamasıdır³. Katılımcıların faaliyet sonuçlarına katılmasını öngören bu sistem, faizsiz bankacılık olarak da bilinmektedir (Özcan ve Haziroğlu, 2000: 9). Buradaki temel amaç; tasarruflarını kullandırmaları karşılığında faiz almak istemeyen tasarruf sahiplerinin sermaye birikimini, etkin bir şekilde ekonomiye kazandırmaktır.

Katılım bankaları, ilk defa 4389 Sayılı Bankalar Yasası’nda⁴ “*Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kar zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden kurumlardır*” şeklinde tanımlanmıştır.

Katılım bankacılığını, tasarruflarını kullandırmaları karşılığında faiz almak istemediği için tasarruflarını bankalara yatırmayıp altın, döviz, bina, arsa şeklinde değerlendiren tasarruf sahiplerinin, tasarruflarının üretim sürecine sokulması amacıyla kurulan ve kar – zarar ortaklığı anlayışıyla faaliyette bulunan kurumlar (Takan, 2001: 16) şeklinde tanımlamak da mümkündür.

Türkiye’de anonim şirket statüsünde faaliyette bulunan söz konusu bu kuruluşların uyguladıkları modelde; bankacılık, ticari ortaklık (kâra ve zarar ortaklık), sigorta, takas (barter), finansal kiralama, faktoring ve benzeri finansman yöntemleri bir arada ve aynı çatı altında toplanmaktadır. Katılım bankalarının hayata geçirdiği bu model, kendine özgü bir model olarak kabul edilmektedir.

Özetle; katılım bankaları; alternatif finansman yöntemi hizmetleri sunan, finansal sektörde faaliyette bulunan, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan kuruluşlardır. Bu kurumlar; bankacılık hizmetleri yapmanın yanı sıra, tasarruf sahiplerinden cari hesap ve kar/zarar ortaklığı hesapları yoluyla topladıkları fonları, faizsiz finansman prensiplerine göre, reel sektöre aktararak, oluşan kar veya zararı, tasarruf

sahipleriyle paylaşmaktadırlar (Tunç, 2000: 13). Bir başka ifadeyle, bu tür bankacılık faaliyetinde bulunun ve günümüzde katılım bankaları olarak ifade edilen bankalar, faizle ilgili olmayan hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan kurumlardır.

KATILIM BANKACILIĞININ ÇALIŞMA PRENSİPLERİ

Katılım bankaları, bankacılık hizmetlerinin yanı sıra, aynı zamanda, müşterilerine faizsiz alternatifler sunan ve topladıkları fonları “kar/zarar ortaklığı” prensibiyle, ticari ve sınaî faaliyetlerin finansmanında kullandırmayı prensip edinen kurumlardır. Faizsiz bankacılık olarak nitelendirilen bu kurumların çalışma prensiplerini (genel olarak), aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- i- Mutlak risk vardır. Bu nedenle toplanan fonlar ticari bir alanda ya da verimli bir teşebbüs için kullanılmalıdır. Yani, İslam’da faizin haram, ticaretin helal olması, katılım bankalarını müşterileriyle birlikte ticari nitelikli iş yapmaya yöneltmektedir.
- ii- Fonların çok önemli bir kısmı, sosyal verimliliği olan teşebbüsleri finanse eder.
- iii- Finansal risk sermayeyi ödünç veren kişilere aittir. Yani, risk sermayeyi işleten yönetici ya da acenteye ait değildir.
- iv- Faiz yasaklanmıştır (Omar ve Haq, 1996; 6). Bu tür bankaların en ayırt edici özelliği, çalışmalarında faize yer vermemeleridir. Bir başka ifadeyle, sağladıkları kaynaklara faiz ödemezler; kullandıkları kaynak için müşterilerinden faiz tahsil etmezler.
- v- Sermaye bağlantılıdır. İslamî bankacılığın kar-zarar ortaklığı (mudaraba) veya sermaye iştiraki (muşaraka) içerdiği genellikle kabul gören bir gerçektir. İslamiyet’te sermaye sahibi, girişimcinin uzmanlığı ve çalışması sayesinde meydana getirdiği karı, onunla paylaşabilir. Sermayenin getirisi olan kar unsurunun oranı, yani hangi nispetlerde bölüşüleceği önceden bellidir, ancak tutarı belirsizdir.

KATILIM BANKACILIĞININ AMAÇLARI

Katılım bankacılığının esas amacı, ekonomiye çeşitli nedenlerle katılmayan finansal değerleri yastık altından çıkararak, yabancı sermaye ile birlikte, faizsiz finansman esasları çerçevesinde milli ekonomiye kazandırmaktır (Rodoplu, 1997: 9). Yastık altında duran bu kaynakların geleneksel bankalar aracılığı ile reel ekonomiye kazandırılmamasının başlıca nedeni, fon sahiplerinin dini inanışlarıdır. Söz konusu bu

kaynakların klasik bankacılık anlayışı içinde ekonomiye kazandırılmamasının nedenleri arasında; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na kimi bankalara el koyma operasyonları ile geleneksel bankacılığa olan güvenin sarsılması, rant ekonomisinden sağlanan kazançların yükselmiş olması, katılım bankacılığı faaliyetlerinin geleneksel bankacılığa göre pek fazla bilinmemesi gibi unsurları saymak mümkündür.

Faizsiz bankacılığın genel amacı, İslam'ın kabul ettiği ekonomik prensiplere göre ekonomiyi geliştirmektir (Omar ve Haq, 1996: 26). Özellikle faizi benimsemeyen kitlelerin sermaye oluşumuna etkin bir şekilde katılmaları sağlanırken, bu oluşumun elde edilebilmesi için de gerekli ortamın hazırlanması gerekmektedir (Hayreddin, 2000: 128). Bu nedenle, mümkün olduğunca mevcut hukuk sistemi içinde faizsiz bankacılık anlayışını kendilerine prensip edinen katılım bankalarının temel amacı, faizin yer almadığı, riskin paylaşıldığı, İslami kurallara aykırı olmayan ticaret türlerinin egemen olduğu bir piyasanın oluşturulması olarak ifade edilebilir. Katılım bankaları bu hedeflere ulaşmada, modern bankacılık anlayışı için de kendi prensiplerine uygun her türlü bankacılık faaliyetlerinde de bulunmaktadır.

Katılım bankaları, bankaların ekonomiye kazandıramadıkları tasarruf tutarlarını, direkt olarak para ve sermaye piyasasına kazandırarak, hem tasarruf miktarının artmasına hem de artan bu fonların ekonomide daha verimli bir şekilde kullanılmasına (yaptıkları her türlü bankacılık hizmetleri ile birlikte), önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Katılım bankaları, mevcut ekonomik sistem içinde İslam'ın kabul etmediği faiz sistemini tamamen göz ardı ederek, tasarruf sahipleri ile birlikte "faizsiz bankacılığı" işler hale getirmişlerdir. Katılım bankacılığında faiz yerine, ortaklık prensibinin benimsenmesi; reel ekonominin dışında kalan fonların sanayi ve ticaretin finansmanı için kullanılabilmesine olanak tanınmasının yanında, faizsiz bankacılık esasına dayalı finansman yöntemlerinin kullanılmasına yol açmıştır. Örneğin, katılım bankaları girişimci zihniyete sahip fakat sermayeye ihtiyacı içinde olan kişilerin, bu özelliklerini de reel ekonomiye kazandıracak bir işlevi de yerine getirmektedirler.

Günümüzde, katılım bankaları Türk finans piyasasında bütün gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında geçerli olan finansal enstrüman çeşitliliğini ve tek boyutlu geleneksel bankacılık sistemine alternatif kurum ve araçlar sağlamayı ve çeşitli bankacılık hizmetlerini İslami ilkeler doğrultusunda yapmayı hedeflemiş ve bu hedeflerini kısmen de olsa yerine getirebilmişlerdir (Öner, 1995: 44).

KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE EKONOMİYE KATKILARI

Türkiye'nin bugünkü ismiyle katılım bankacılığı olarak ifade edilen bankacılık modeli ile tanışması, kapalı ekonomiden dışa açık piyasa ekonomisine geçişin yaşandığı 1980'li yıllarda, uluslararası piyasalara uyum sağlama sürecinde olmuştur (Özcan ve Hazıroğlu, 2000: 9). 1980'li yıllar Türk mali sistemine derinlik kazandırma, araç ve müesseseler bakımından zenginleşip çeşitlendirme çabalarının arttığı bir dönemdir. Katılım bankaları bu çabaların sonucu olarak, 1985 yılında finansal sistemimize katılan yeni bir finans / bankacılık modelidir (Büyükdeniz, 2003: 3). Halen bankalarla aynı piyasa işlemlerini farklı usuller ile yapan bu kurumlar, faizsiz bankacılık hizmetleri adı altında faaliyetlerini devam ettirmektedirler.

Faizsiz bankacılık hizmetlerinin verilmesinde iki farklı sistem söz konusudur:

- i- **İhtisaslaşmış bankacılık;** sadece kredi ve bankacılık hizmetlerini yerine getiren “ihtisaslaşmış bankacılık” sistemi,
- ii- **Model bankacılık;** bu sistemde hem klasik bankacılık hem de modern bankacılık hizmetleri aynı anda gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de uygulamaya geçirilen sistem de model bankacılık sistemidir. Çünkü katılım bankaları bu yöntemle, bir taraftan finansal piyasalarda aracılık rolünü üstlenirken, diğer taraftan modern bankacılık hizmetlerini sunmak suretiyle, piyasada daha kolay tutunabileceklerini öngörmüşlerdir (Battal, 1999: 55). Bu nedenle, bankalarla rekabette bu sistem katılım bankalarına avantaj sağlamaktadır.

Türkiye’de faizsiz bankacılık sistemine geçişte hem uluslararası hem de ulusal çevrelerde önemli adımlar atılmıştır. Örneğin, Türkiye 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer almış ve 1984 yılında ise kuruluşun en büyük ortaklarından biri olmuştur. Böylece, Türkiye dünyanın önde gelen finans kurumlarından biri olan İslam Kalkınma Bankası bünyesinde, etkinliğini artırma olanağını elde etmiştir. Ayrıca, yurt içinde tasarruflarını faizsiz sisteme uygun olarak değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerine, küçük ve orta boy işletmelere hizmet vermek amacıyla, 1975 yılında kurulan ve bu yöndeki çalışmalarını 1978 yılına kadar sürdüren Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası AŞ'nin (DESİYAB) sistem hakkında, ülkemize önemli tecrübeler kazandırdığı söylenebilir (www.albaraka.com.tr, 17.03.2004).

Model bankacılık yöntemiyle Türkiye’de mevcut sistem içinde faaliyette bulunan katılım bankalarının yasal alt yapısı, İngiltere’de bu şekilde faaliyet

gösteren bir kurumun ana sözleşmesi tercüme edilerek oluşturulmuştur (www.anadolufinans.com.tr, 27.03.2004).

Kredilendirme sürecinde faiz yerine, iştirak payı ya da kira bedeli unsurlarını kullanan katılım bankaları, Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1983 gün ve 83 / 7506 sayılı Kararı ve buna ilişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası'nın belirlediği prensiplere uygun olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır (Eyüpgiller, 1988; 52). Türkiye'de 1985 yılından itibaren faaliyete geçen katılım bankası sayısı altıdır. Bunlardan üçü yabancı sermayeli (Albaraka Türk, Faisal Finans, Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu), diğer üçü ise yerli sermayeli (Anadolu Finans Kurumu, İhlâs Finans ve Asya Finans) katılım bankalarıdır. İhlâs Finans Kurumu'nun faaliyetleri, Kasım 2000 ve Şubat 2001 'de yaşanan mali kriz nedeniyle 2001 yılında durdurulmuştur.

1999 yılında Türk mali sistemindeki kurumların hak ve yükümlülöklere eşit ve adil olarak tabi olmalarını sağlamak amacıyla, katılım bankaları ile ilgili düzenlemelerde bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında; hesap cüzdanı vermelerine olanak tanınması, fon kullandırma sınırları, iştiraklere kullandırabilecekleri azami fon tutarları, blokaj oranları ve hisse devirleri ile ilgili konular bankacılık düzenlemelerine paralel duruma getirilmiştir. Bu konuda atılan diğer bir önemli adım ise, 19.12.1999 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4491 Sayılı Kanun'la, katılım bankalarının bazı maddeler dışında Bankalar Kanunu'na tabi tutulmasıdır. Diğer yandan, adı geçen yasa gereği olarak, 16.12.1983 tarihli ve 83 / 7506 sayılı "Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullerine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı" ile bu karara dayanılarak çıkarılmış tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış olmakla birlikte, 4389 sayılı Bankalar Kanunu çerçevesinde katılım bankalarına ilişkin yeni düzenlemeler yapıncaya kadar, yürürlükten kaldırılan düzenlemelerin, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na aykırı olmayan hükümlerin uygulanmasına devam edileceği karara varılmıştır (Önal, 1998: 5-6).

Katılım bankalarında toplanan fonların güvence sistemine alınabilmesi içinse, 4672 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 20. maddesinin 6. fıkrasında, katılım bankaları için milat sayılabilecek değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında; katılım bankalarının bir birlik oluşturmaları (Özel Finans Kurumları Birliği'nin kurulması), güvence fonunun oluşturulması, faaliyet izni kaldırılan katılım bankalarının tasfiyesine ilişkin özel hükümlerin ve şahsi sorumluluk müessesesinin getirilmesi gibi değişiklikler bulunmaktadır (OFK, 2003: 30).

Katılım bankalarının, yukarıda belirtilen değişikliklerle Bankalar Kanunu kapsamına alınması ile birlikte banka mı, banka dışı mali kuruluş mu, yoksa alelade bir ticari işletme mi oldukları tartışması sona ermiş ve katılım bankaları da açık bir biçimde, banka alt türü kabul edilmiştir (Battal, 2000, 197). Bu durum, Maliye Bakanlığı'nın Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ'lerinde de açık olarak belirtilmiştir. Bir başka ifadeyle, katılım bankaları vergi düzenlemelerinde özel bir belirleme yapılmadığı sürece, banka olarak kabul edilmeye başlamıştır.

20 Eylül 2001 tarih ve 24529 sayılı Resmi Gazetede "Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliği" ile katılım bankalarına ilişkin tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılarak, bu kuruluşların, kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir. Toplam 45 maddeden oluşan bu yönetmeliğin 37. maddesinde, katılım bankalarının hesap ve kayıt düzeni ile finansal tabloların yayınlanması, ilgili mercilere gönderilmesi ve denetimine ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıklamalar, genel olarak Bankalar Kanunu ile paralellik göstermektedir.

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ BUGÜNKÜ DURUMU

Türkiye'de 1985 yılında "Özel Finans Kurumları" adıyla faaliyete geçen bu kurumlar, geleneksel mevduat bankacılığından farklı olarak, cari hesap ve kar - zarar ortaklığı hesapları yoluyla fon toplamaktadırlar. Topladıkları bu fonları ekonomiye ve reel sektöre aktaran bu kurumların ismi, 19 Ekim 2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile "Katılım Bankaları" şeklinde değiştirilmiştir (TKB, 2007: 16).

Türkiye'de halen finans sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının (Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankası) sayısı 6'dan 4'e inmesine rağmen, bu tür kurumlara ait şube sayısı, ATM sayısı, personel sayısı gibi alanlarda çok önemli gelişmelerin olduğu da gerçektir.

Bireysel bankacılıktan kurumsal bankacılığa, işletme bankacılığında özel bankacılığa kadar finansal ihtiyaçları kendi çalışma prensipleri içinde yapan katılım bankalarının bugün için ulaştıkları bilanço büyüklükleri ve fon hacimleriyle bankacılık sektörünün asli unsurları arasında yer aldıkları görülmektedir. Söz konusu bu kurumlara ilişkin bazı istatistikî veriler, aşağıdaki gibidir.

Katılım bankalarının 2008 ilk yarıyılı performansına bakılacak olursa, 2007 yılı sonunda 19.435 milyon TL olan aktif büyüklükleri 30.06.2008 tarihinde % 20'lik bir artışla 23.231 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu rakamlar

yılın ilk altı ayı içinde katılım bankalarının bankacılık sektöründeki aktif büyüklüklerinin % 3,35'den % 3,65'e yükseldiğini göstermektedir.

Katılım bankalarının kullandıkları nakdi kredilerin tutarı, 18.183 milyon TL'dir. Bu rakamlar bankacılık sektörü içinde katılım bankalarının payını % 5,31'e ulaştırmıştır. Gayri nakdi kredilerde ise, katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı % 14,57'ye (17.436 TL ile) yükselmiştir.

2007 yılı sonunda 14.943 milyon TL fon toplayan katılım bankaları, 2008 yılının ilk yarısında 17.536 milyon TL fonla tüm bankacılık sektöründe % 4,15'lik bir paya sahip olmuşlardır.

2007 yılı sonunda 2.364 TL olan özkaynaklar toplamı Haziran 2008 sonu itibariyle % 31'lik bir artışla 3.106 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu tutar, katılım bankalarının özkaynak oranının, bankacılık sektörü özkaynaklar toplamı içindeki payının % 4,6'sı anlamına gelmektedir.

2007 yılı sonunda 422 olan şube sayısı 2008 yılı Haziran ayı sonunda 471'e yükselmiştir Bankacılık sektörü içindeki payı % 5,4'dür. Şube sayısına paralel olarak çalışan sayısı da 9.215'den 10.321'e yükselmiştir. Bankacılık sektörü içindeki payı % 5,5'dir (K.B. 2008: 27).

Haziran 2008 itibariyle katılım bankalarının bilanço büyüklüğü açısından tüm bankalar (mevduat bankaları ve yatırım ve kalkınma bankaları) içindeki payı (23.231 milyon TL / 655.859 milyon TL) % 3,5, kredi büyüklüğü açısından payı (18.090 milyon TL / 352.795 milyon TL) % 5,1 ve mevduat büyüklüğü açısından payı ise (17.536 milyon TL / 422.349 milyon TL) % 4,2'dir. Bu oranlar katılım bankacılığında toplanan fonların reel sektöre dönüş oranının mevduat bankaları ile kıyaslandığında daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Son yapılan piyasa araştırmalarına göre, toplumun % 15'inin faize karşı hassas olduğu ve tasarruflarını değerlendirmek için tercihlerini katılım bankalarından yana kullandıkları göz önüne alındığında, katılım bankalarının henüz istenen seviyede kendilerini geliştiremedikleri görülmektedir. Tarih içinde katılım bankalarının bu başarısızlıklarının nedenleri arasında; toplumda bu kuruluşlar hakkında ön yargının oluşması, kuruluşlarının kanun yerine kararnameye dayanması, katılım bankalarının kendilerini klasik bankacılığa yönlendirmesi, kamu borçlanma senetlerinin mevduata alternatif oluşturması, tasarrufların mevduata dönüşme oranının düşük olması, ekonomik ve siyasi belirsizlikler nedeniyle tasarrufun sistem dışına çıkması, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü

(<http://www.ofkbir.org.tr/iikRaporu.htm>, 25.05.2004) gibi faktörleri sıralamak mümkündür.

KATILIM BANKALARI İLE BANKALARIN BANKACILIK HİZMETLERİ VE DİĞER YÖNLERDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Katılım bankaları ile bankaların verdikleri bankacılık hizmetleri ve diğer yönlerden karşılaştırılmalarına ilişkin bazı bilgiler, aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankaların Vermiş Oldukları Hizmetler Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	Katılım Bankaları	Bankalar
Çalışma Yöntemleri	<p>Kar – zarar ortaklığı esastır. Katılım bankalarında ana ilke faizin söz konusu olmamasıdır. Para ticari bir ürün olarak alım – satıma tabi değildir. Katılım bankaları mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmetleri vermektedirler (Yahşi, 2001: 21).</p> <p>Fakat katılım bankalarında esas olarak fon toplama ve fon kullandırma şeklinde faaliyetler geçerlidir.</p>	<p>Gerek fon toplamada gerekse fon kullanmada faiz esası vardır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Yaptıkları hizmet yönünden katılım bankaları ile farklılıkları yoktur.</p>
Paranın fonksiyonları	<p>Bu sistemde para ticari bir ürün gibi alım – satıma tabi değildir. Bu nedenle katılım bankaları kaynak toplarken hesap sahipleri ile K/Z ortaklığı; kaynak kullandırırken ise; vadeli satış, kiralama, K/Z ortaklığına dayanan işlemler yapmaktadırlar (Albaraka Türk, 1990; 21). Katılım bankaları çeşitli bankacılık hizmetleri ile birlikte mal ticareti yapmaktadırlar.</p>	<p>Bu sistemde para, belirli bir bedel karşılığında alınıp satıldığı için, ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde katılım bankalarından farklıdır. Bankalar bankacılık hizmetlerinin yanı sıra para ticareti de yapmaktadırlar.</p>
Fon toplama	<p>- Özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında fon sahiplerinden kaynak sağlanmaktadır. Katılım bankalarını klasik bankalardan ayıran hesap türü, kar zarara katılım hesabıdır. Burada kurum ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur.</p> <p>-Katılım bankaları libor sistemi ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından</p>	<p>- Ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında önceden belirlenen faiz oranında mudilerden fon sağlanmaktadır. Dolayısıyla, banka ile mudi arasında herhangi bir ortaklık ilişkisi yoktur. Borçlu – alacaklı ilişkisi söz konusudur.</p> <p>- Bankalar ihtiyaç duydukları sıcak para ihtiyacını libor + 2 - 3 ile</p>

Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları
Açısından Karşılaştırılması

	katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler.	giderebilirler.
Fon kullandırma	<p>- Nakit kredi kullandırılmamaktadır. Fon; murabaha, mudaraba, icara, muşaraka, karz – hasen, mal karşılığı vesaikin alım satımı aracılığı ile nakit değer kullandırılmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektöre (üretim – ticaret) plase etmek zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu kullananlar arasında ticari bir bağ vardır. Yani, katılım bankaları mal ve ticari amaçla gayrimenkul alım – satımı yapabilmektedirler.</p> <p>- Fonun kullandırılmasında projenin karlılığı önemlidir.</p> <p>- Fon kullanımında vade (genellikle) uzundur (Çiller ve Çizakça, 1989: 80-81).</p>	<p>- Basılı ve külçe altın dışında herhangi bir emtia ve gayrimenkul alım satımında bulunamazlar. Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Bankaların topladıkları mevduatların nerede kullanıldığı banka için önemli değildir. Yani, para üretim dışında da kullanılabilir. Örneğin; sabit getirisi olan devlet tahvilinin ya da hazine bonosunun satın alınması, repo gibi.</p> <p>- Kredinin kullandırılmasında müşterinin göstereceği teminat önemlidir.</p> <p>-Kısa vadeli fon kullandırmaları mümkündür.</p> <p>- Kredi sınırlaması vardır.</p>
Finansal kiralama	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal kiralama yapma yetkileri vardır.	-Finansal kiralama yapamazlar. Fakat, finansal kiralama şirketi kurabilirler.
Müşterilerin üstlendikleri risk ve sisteme duyulan güven	Bu sistemde müşteriler kar ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde “güven” esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar “ortak olunan projenin sağlamlığı” da önemlidir (Uludağ, 1992: 444).	Kar – zarar ortaklığı olmadığı ya da faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminde güven konusu “teminat ve ipotek”le çözümlenmiştir (Uludağ, 1992: 444).
Kullandırılan fonun müşteriler açısından maliyeti	Fonu kullanan müşterinin belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar bellidir ve sonradan ekonomik konjoktüre göre değişmez.	Bankalar zaman zaman kredi maliyetlerini değişik finansman enstrümanlarına (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) endeksleyebilmektedirler. Bu durum kredi maliyetlerinin sonradan değişebilme olasılığını ortaya çıkarmaktadır.
Kullandırılan fonun süresi	Daha çok uzun süreli yatırım amaçlı projeleri finanse etmektedirler.	Daha çok ticari amaçlı kısa süreli kredi kullandırmaktadırlar.
Fon maliyetleri	Özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Yani, özel cari hesaplara karşılık herhangi bir ödeme	Fon kaynaklarının tamamının (vadeli, vadesiz ve ihbarlı mevduatta farklı olmak üzere) bankaya maliyeti vardır.

	yapılamamaktadır. Katılma hesaplarında ise sistem gereği fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir.	
Denetim	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla katılım bankaları dâhil) ve bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları dâhil) bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.
İktisadi sistem	İslam iktisadi sistemini (genel hatlarıyla) esas alarak faaliyet gösterirler. Fakat, katılım bankalarının tam anlamıyla islami prensiplere göre faaliyette buldukları söylenemez. Bugüne kadar, faizsiz bankacılık “tek yasal bankacılık sistemi” olarak sadece İran ve Sudan’da uygulanabilmiştir (www.radikal.com.tr, 26.05.2004).	- Kapitalist iktisat sistemini esas alarak faaliyet gösterirler.
Kredi ve diğer yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	Kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.
Müşteri getirisi	Katılım hesaplarında biriken fonların kullanılmasından doğan karın genel olarak % 80'i hesap sahiplerine dağıtılır. Tabii ki zarar var ise, fon sahiplerinin katılımları oranında zararı karşılayacakları sistemin esasında mevcuttur.	Mudinin kazancı sistem gereği, oransal olarak önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde kullandıkları finansal enstrüman	- Katılım bankaları klasik bankalar ile karşılaştırıldığında kullanılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdır. Çünkü, bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir. Örneğin; tahvil ihracı gibi(Omar ve Haq, 1996; 24).	- Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonusu gibi kısa vadeli enstrümanlara bankaların yatırım yapmaları mümkündür.

Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması

Makro ekonomiye etkisi	<p>-Kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi nedeniyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır.</p> <p>-Kullandırılan fon, direkt olarak reel ekonomiye gittiği için, yatırım tutarının artması, istihdam kapasitesinin artması ve bu etkenlere bağlı olarak birçok ekonomik hareketliliğin ortaya çıkması söz konusudur.</p>	<p>Kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez.</p> <p>Kullandırılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez.</p>
Kültürel açıdan	<p>Bugün için gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de hakim olan sistem, faiz temeline oturtulmuş olan kapitalist sistemdir. Dolayısıyla, katılım bankaları içinde doğdukları sisteme, kültürel yönden yabancıdır ve bu durum katılım bankaları için dezavantajdır. Yani, katılım bankaları, doğu dünyasına daha yakın olan Türk milletinin sahip olduğu kültür değerlerinin bir ürünüdür. Sonuçta katılım bankaları, İslam iktisadının ürünüdür (Özsoy, 1997: 189).</p>	<p>Kapitalist sistem, faiz temeline oturtulan banka sistemini doğurmuştur. Dolayısıyla, bankalar bu sistemin öz evlatları durumundadır. Sonuçta, bankalar kapitalist iktisat sisteminin ürünüdür (Özsoy, 1997: 189).</p>
Reel ekonomiye katkı	<p>Katılım bankalarının dayandığı temel ilke ve klasik bankalardan ayrılan temel fark, kar ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirme şeklindedir.</p>	<p>Bankalar topladıkları fonların bir kısmını reel ve üretken ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında örneğin rant ekonomisinde değerlendirebilmektedirler. Hazine bonusu, devlet tahvili, repo da olduğu gibi.</p>
Toplanan fonların güvencesi	<p>Bankacılık Kanunu’na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun güvencesi altındadır. (Gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kar payı tutarının 50.000 TL’lik bölümü Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altındadır.</p>	<p>Toplanan fonlar “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kapsamındadır. Tutar (50.000 TL) katılım bankalarından farklı değildir.</p> <p>(Bankalar Kanunu’na göre tüm kredi kuruluşları gibi bankalar da, nezdlerindeki tasarruf mevduatını sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadırlar.)</p>
Üstlenilen	<p>Katılım bankalarında toplanan fonların reel ekonomide kullanımı</p>	<p>Klasik bankacılıkta önceden belli olan faiz oranı ile para toplanmakta</p>

risk	esas olduğu ve katılım bankaları ile fon sahipleri arasında yatırım ortaklığı söz konusu olduğundan, hem katılım bankaları hem de fon sahibi için risk olasılığı her zaman mevcuttur.	ve kredi şeklinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta mudi açısından herhangi bir risk yoktur. Burada riski üstlenen sadece bankalardır.
Dağıtılan nemaların GVK'ya karşı durumları	Katılım bankalarının dağıtılan kar payları 193 sayılı GVK'ya (Md. 75/12) göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.	Mevduat faizleri de 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.
Getiri dağıtımı	Yasal herhangi bir sınırlama yoktur.	Mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar vardır.
Tabi oldukları meslek kuruluşu	Sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm yolları üretme, daha etkin ve verimli hizmet verilmesini sağlama gibi görevleri üstlenen (Akyüz, 2002: 39). "Türkiye Katılım Bankaları Birliği"ne üye olma zorunlulukları vardır.	"Türkiye Bankalar Birliği"ne üye olmak zorundadırlar.

Sözü edilen bu karşılaştırmalar, konunun özünü ortaya koymak ve özünden uzaklaşmamak için, yukarıda belirtilen çerçevede (ana hatlarıyla) ele alınmıştır. Esas itibarıyla, katılım bankaları ile bankalar arasında yapılan bu karşılaştırmalar sonucunda, gerek katılım bankaları gerekse bankalar, yaptıkları faaliyetler yönünden önemli ölçüde birbirlerine benzemektedirler.

Yapılan işlemler çoğu zaman aynı olmasına rağmen, işlemlerin yapılaş şekli ve sistemlerin işleyiş şekillerinde farklılıkların olduğu da bir gerçektir. Ortaya koyulan en önemli farklılık ise, katılım bankalarının gerek fon toplarken gerekse fon kullanımına aracılık ederken, mevcut riski mudi ve fon kullanan ile paylaşması ve mudilere sabit kazanç garantisi vermemesidir. Yani, literatürde yatırım ortaklığı olarak da ifade edilen bu uygulama, katılım bankalarında kar - zarar ortaklığı ve vadeli satışa dayanan ticari ilişki şeklinde kabul edilmektedir. Oysa klasik bankacılıkta ortaklık veya ticari bir ilişkiden söz etmek mümkün değildir. Bu kurumlar, gerek paranın kullanım hakkını satın alırken gerekse kullanım hakkını önceden belirlenmiş süre ve oran üzerinden satarken, herhangi bir belirsizlikle karşı karşıya değildirler. Bu nedenle de mudi açısından risk söz konusu değildir. Bankacılık ilişkilerinde riski tamamen üstlenen taraf bankalardır.

KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALARIN MUHASEBE UYGULAMALARI YÖNÜNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Katılım bankaları ile geleneksel bankaların muhasebe yönünden birbirine benzer ve farklı uygulamalarını aşağıdaki tablo üzerinde göstermek mümkündür.

Tablo 2: Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Nitelik	Katılım bankaları	Geleneksel bankalar
Tekdüzen Hesap Planı	<p>- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 29.11.2004 tarih ve 25655 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ”, 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayımlanan tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tebliğin amacı; tüm katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistiki bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.</p>	<p>- Geleneksel bankalar, 22.06.2002 tarihli ve 24793 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” hükümlerine tabi iken BDDK tarafından 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayımlanan tebliğ ile önceki tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.</p> <p>- Bu tebliğin amacı bakımından <i>tek farklılık</i>; tebliğ metninde “katılım bankaları” ifadesi yerine “bankalar” ifadesinin kullanılmış olmasıdır.</p> <p>- Tekdüzen hesap planının içeriği bakımından farklılık; işleyiş prensiplerindeki farklılığın bir sonucu olarak ifade edilebilir. Katılım bankaları için kar payı ve kar payı dışındaki gelir ve giderler ayrımı yapılırken, geleneksel bankalar için faiz ve faiz dışı gelir ve giderler ayrımı yapılmıştır.</p>
Mali tablolar	<p>- Mali tabloların sunuluşu bakımından; Katılım Bankaları 01.11.2005 tarihinde yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine tabi olup adı geçen kanunun 37. maddesine göre; “kuruluş birliklerinin ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun</p>	<p>- Mali tabloların sunuluşu bakımından; geleneksel bankalar (yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları), katılım bankalarından farklı değildir.</p>

	<p>görüşü alınmak suretiyle Kurul tarafından uluslararası standartlar esas alınarak belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek; finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.”</p> <p>- “Bankalar, kanuni ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar.”</p> <p>- “Yayımlanan finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğunun tespiti halinde Kurul gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.”</p>	
Muhasebe kayıtlarında sürat	<p>- Kar payının hesaplanması ve K/Z durumunun ortaya konması, daha etkin ve seri defter tutma ihtiyacını ortaya koymaktadır. (Akın, 1986: 381)</p>	<p>- Faizin en büyük avantajı pratik ve külfetsiz hesaplamaya imkan vermesidir.</p>
Fon toplamada kullanılan hesap çeşitliliği	<p>- Özel Cari Hesap ve Kar ve Zarara Katılma Hesabı</p> <p>- Katılım bankaları Özel Cari Hesap için çalışma sistemleri gereği herhangi bir ödeme yapmazlar.</p> <p>-Katılım bankalarının mevduat yoluyla fon toplamaları söz konusu değildir.</p>	<p>- Geleneksel bankacılıktaki vadeli mevduat, katılım bankacılığındaki katılma fonuna, vadesiz mevduat ise özel cari hesaplara benzemektedir.</p> <p>- Hesapların isimlerindeki farklılık, geleneksel bankacılığın faiz temeline dayanmasından kaynaklanmaktadır.</p>
Yedek akçe ayırma açısından (Dünya Gazetesi, 1997:6)	<p>- Katılım bankaları 5411 sayılı Kanun öncesi, sadece TTK ve ana sözleşmede ayrılması zorunlu olan yedek akçeyi ayırmakla yükümlü iken bu kanun kapsamına alınması ile birlikte 6762 sayılı Türk Ticaret</p>	<p>- Bankalar 5411 sayılı Kanun’un 44.maddesi uyarınca “6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre yedek akçe ayırmak</p>

Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları
Açısından Karşılaştırılması

		Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre ayrılmaktadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 44).	zorundadırlar.
Alacak borçların reeskontu açısından	ve	- Aynen bankalarda olduğu gibi alacak ve borçlarını reeskonta tutmak zorundadırlar.	- Bankalar senetli ve senetsiz alacak ve borçlarını değerlendirme günü kıymetine irca etmek zorundadırlar.
Ticari defterlerin muhafaza edilmesi açısından		- Katılım bankalarının ticari defterlerini muhafaza etme biçimleri, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 42’de düzenlenmiştir. Buna göre; “alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hallerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usulleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde 10 yıl süreyle saklanır.” - Bu belgelerin mikrofilm, mikrofilm, elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanmaları mümkündür. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar BDDK tarafından ayrıca düzenlenmektedir.	- Geleneksel bankaların ticari defterlerini mikro film biçiminde muhafaza etmeleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu öncesinde mümkün değilken, adı geçen Kanunun yürürlüğe girmesi ile mümkün hale gelmiştir. - Ticari defterlerin muhafazası bakımından geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında herhangi bir farklılık kalmamıştır.
Katma Değer Vergisi mükellefiyeti açısından		Kuruluş amaçlarına uygun her türlü varlık alım – satımında bulunabilen katılım bankaları, yapmış oldukları bazı işlemler nedeniyle örneğin; finansal kiralama, ipotekleri altında olan ve satmak durumunda kaldıkları gayrimenkuller için KDV mükellefidirler.	Bankaların KDV açısından böyle bir yükümlülükleri yoktur.
BSMV mükellefiyeti açısından		BSMV Kanunu m.28/2’de belirtildiği gibi, menkul kıymet alıp-satma, alım-satma aracılık etme gibi faaliyetlerde bulunan katılım bankalarının BSMV mükellefiyetleri bulunmaktadır. Örneğin; havale ve transfer işlemleri yapmak, teminat ve kefalet mektubu	Geleneksel bankaların finansal kiralama dışında kalan ve her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün işlemler nedeniyle kendi lehlerine nakden veya hesaba aldıkları paralar BSMV’yi doğurmak-

---

vermek, kasa kiralamak, akreditif tadır. açmak, ticari senetleri tahsil etmek, seyahat çekleri işlemleri, sigortalama işlemlerine aracılık etmek vb. Ayrıca BSMV açısından özellikli bir durum da şudur: TL cinsinden kullanılan kredilerde BSMV söz konusu iken döviz cinsinden krediler de BSMV söz konusu değildir. Fakat kredi dövize endeksli olduğunda BSMV doğmaktadır.

Yukarıda, katılım bankaları ile geleneksel bankalar muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasındaki farklılıklar, çalışma prensiplerinden kaynaklanırken, benzerliklerin bu denli fazla olmasının nedeni, her iki bankacılık modelinin de aynı bankacılık mevzuatına tabi tutulmaya başlanmış olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Benzerlikler; her iki kurumun da aynı (finansal) sektör içinde faaliyet göstermesinden, farklılıklar ise her iki kurumun farklı çalışma sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, farklı çalışma sistemleri, farklı bankacılık hizmetlerini ve sonuçta da farklı muhasebe uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Örneğin; bankalar faizi esas alarak faaliyetlerini sürdürdükleri için devlet tahvili, hazine bonusu, repo ve Interbank işlemleri gibi alım – satım işlemlerini yapabilirlerken; katılım bankaları çalışma prensipleri gereği, bu işlemleri ve bu işlemlerden kaynaklanan kimi yasal yükümlülükleri (örneğin; BSMV) yerine getirmemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik olarak kalkınmanın temel ilkelerinden bir tanesi, çeşitli nedenlerle ekonomi dışında kalmış atıl fonların farklı enstrümanlar aracılığıyla, reel sektöre kanalize edilmesidir. Söz konusu atıl kaynak tutarı ne kadar çoğalır, ülke ekonomisinin gelişimi de o kadar olumsuz etkilenecektir. Bu ekonomik gerçeğin bilincine daha önce (1970'li yıllarda) erişen birçok ülkede faaliyet gösteren dünyanın en büyük bankaları (Citibank, HSBC, Commerce Bank, Deutsche Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs gibi) bünyelerinde, kar - zarar ortaklığı esasına dayanan bankacılık faaliyetleri yapan birimler oluşturmuşlardır. Bu sistem, dünyada iki farklı şekilde

uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi, sadece kredi bankacılık hizmetleri gören “ihtisaslaşmış bankacılık” modeli, ikincisi ise, hem klasik bankacılık hem de modern bankacılık hizmetleri gören “model bankacılık” yöntemidir.

Türkiye’de uygulamaya geçirilen “model bankacılık” yönteminin temeli ancak 16.12.1983 tarihli 83/7506 sayılı kararname ile atılabilmektedir. Bu yöntemin uygulamada tercih edilmesinin nedeni, bankalar ile rekabette, yöntemin katılım bankaları lehine daha fazla avantaj sağlamasıdır. Bu yöntemle katılım bankaları, bir taraftan finansal piyasalarda aracılık rolünü üstlenirken, diğer taraftan modern bankacılık hizmetleri sunmak suretiyle, piyasada daha kolay tutunabileceklerini öngörmüşlerdir. Nitekim katılım bankaları, çalışma yöntemleri sayesinde, Türkiye ve dünyada yaşanan son krizlerde, sadece piyasa ve kredi riski ile karşı karşıya kalmaları (yani kur ve faiz riskini üstlenmemeleri, gerçek ekonomik faaliyetleri vade uyumu sağlayarak likidite riskine girmeden kullandırmaları) nedeniyle, bankalara göre daha az etkilenmişlerdir. Böylece, bu kurumlar, bankalara göre daha güvenli bir anlayış içinde işlevlerini yaptıklarını ortaya koymuşlardır.

Başlangıçta bankalardaki mevduatın % 15 – 20’si kadar olan atıl duran fonların sisteme dahil edilmesi düşüncesiyle kurulan katılım bankalarının, tarih içinde istenildiği düzeyde başarılı olduklarını söylemek mümkün değildir. Geçmişte yaşanan bu başarısızlıklarının nedenleri arasında; kendilerine özgü hukuki alt yapılarının ve muhasebe sistemlerinin olmaması, bankalarla eşit yasal koşullarda faaliyet gösterememeleri, güvence sisteminin bankalar ile paralel seviyede olmaması, toplumda bu kuruluşlar hakkında ön yargının oluşması, katılım bankalarının kendilerini klasik bankacılığa yönlendirmesi, kamu borçlanma senetlerinin mevduata alternatif oluşturması, ekonomik ve siyasi belirsizlikler, tasarrufun mevduata dönüşme eğiliminin yetersizliği, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, kullandıkları finansal enstrümanların ya da portföylerinin bankalara kıyasla daha dar kapsamlı olması gibi faktörleri sıralamak mümkündür.

Zaman içerisinde gerek hukuki alt yapıları ve gerekse muhasebe uygulamaları açısından yapılan düzenlemeler, katılım bankalarının banka statüsünde kabul edilmelerini hızlandırırken, bu konularda duyulan güven bunalımını da önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylece, yapılan değişikliklerle birlikte katılım bankaları ilk kuruldukları tarihten bu döneme kadar, çok önemli sayılabilecek ilerlemeler kaydetmişlerdir. Fakat, yukarıda da belirtildiği gibi bankacılık sektöründen aldıkları pay itibarıyla hedeflerinin çok altında oldukları da bir gerçektir.

Katılım bankalarının Türk ekonomisine katkılarını artırabilmek ve başlangıçta hedefledikleri yerlere varabilmelerini hızlandırmak için, hem kendilerinin hem de hükümetin yapması gereken bazı uygulamalar, söz konusudur. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir;

i- Faizsiz bankacılığın Türkiye’de gelişimini yeterince yapamamasına neden olan faktörlerden bir tanesi, özkaynak birikimlerinin hem Türkiye’de faaliyet gösteren diğer bankalar, hem de dünyada yer alan benzeri kurumlara göre oldukça yetersizliğidir. Bu yetersizliği gelişmiş Avrupa ülkelerine göre kısmen de olsa ortadan kaldırmak için, yurt dışında yaşayan özellikle Türk vatandaşlarının ve Orta Doğu kökenli vatandaşların sermayelerinin, Türk mali sektörüne kanalize edilmesi için, en az Avrupa Birliği ülkeleri standartlarında garantinin verilmesi yararlı olacaktır.

ii- Türkiye’de tasarruflar, en fazla dövize, gayrimenkule, altına ve daha sonra da mevduata yönelmektedir. Hem enflasyondan korunmak hem de geleneksel anlayış ile yapılan bu yatırımların reel ekonomiye kazandırılması için, katılım bankalarının söz konusu bu değerlere endeksli yatırım ortaklığı yapması ya da fon kullandırması hem katılım bankalarının kaynak sağlamasını hem de makro anlamda yatırımların ve yatırıma bağlı ekonomik sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır.

iii- Katılım bankalarının da bankalar gibi atıl fonlarını değerlendirebilecekleri finansal enstrümanlara yatırım yapmalarını sağlayacak, çeşitli alternatif yatırım seçeneklerinin, SPK ve BDDK gibi kurumlar tarafından geliştirilmesi gerekir. Örneğin; halen gündemde olan gelir ortaklığı senedinde, varlığa dayalı bonolarda, faizsiz bonoda olduğu gibi. Aynı zamanda bu finansal enstrümanlara yönelik ikinci el piyasanın oluşturulması da sistemin tabana yayılmasında önemli sonuçlar verebilecektir.

iv- Körfez sermayesinin sermaye birikimine katkısının artırılması amacıyla, katılım ve yatırım bankacılığının daha çok özendirilmesi (banka, şube ve ATM sayısının artırılması), özelleştirme konusunda potansiyel dış yatırımcılara daha çok tanıtımda bulunulması gerekir.

v- Fon kaynak ve kullanım olanaklarının geliştiği bölgelerde, şube sayılarının artırılması gerekir. Bu amaçla fona devredilen banka şubelerinin alınması durumunda, hem bu bankaların fiziksel imkânlarından hem de ilgili yerlerde yapılan mali araştırmalardan, doğrudan yararlanma olanağı söz konusu olabilecektir.

vi- Bankacılık bilgi ve teknolojisinin yakından izlenmesi ve kurum

içi personel eğitiminin daha da yoğunlaştırılması gerekir. Böylece, müşteri memnuniyeti odaklı çalışma prensipleri uygulamaya daha etkin geçirilebilecektir.

vii- Kriz dönemlerinde ve olağanüstü durumlarda hızlı para çekilişlerini karşılayabilmek için, öncelikle Merkez Bankası'nda tutulan zorunlu karşılıkların kısa sürede serbest kalmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekir.

viii- Gerek kısa vadeli likidite ihtiyacı bulunan kurumların ihtiyaçlarını karşılayacak gerekse elinde kısa vadeli atıl fon bulunan kurumların fonlarını değerlendirebilmelerini sağlayacak "İnterbank" benzeri bir sistemin oluşturulması, sistemin verimliliğinin artırılması ve daha çok kaynağın reel ekonomiye kazandırılması açısından yararlı olacaktır.

ix- Katılım bankalarının uymak zorunda oldukları kuralların, çalışma koşullarının ve çalışma şekillerinin sürekli denetlenmesi hataların tespiti, sistemin gelişmesi ve yanlış uygulamaların ve dolayısıyla sisteme karşı olan endişelerin azaltılması açısından önemlidir.

x- Bireysel bankacılık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve sisteme olan ilginin artırılması gerekir.

xi- Kar – zarar ortaklığı prensibi anlayışıyla kurulan bu kurumların günümüzde daha çok (yaklaşık % 90) murabaha (üretim desteği) anlayışıyla fon kullandığı görülmektedir. Oysa, mudaraba (kar - zarar ortaklığı) ve muşareke (emek ve sermaye ortaklığı) anlayışıyla uygulamada hemen hemen hiç fon kullanılmamaktadır. Katılım bankalarının kar – zarar ortaklığı yöntemiyle daha çok fon kullandırması, sisteme yöneltilen eleştirilerin azaltılması ve reel ekonomide kişilerin yapamadıkları büyük ölçekli yatırımların hayata geçirilmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece, bu uygulama sonucunda katılım bankaları, hem bankalarla olan farklılıklarını daha somut bir şekilde ortaya koymuş olacaklar hem de kuruluş amaçlarına paralel anlayışta bankacılık faaliyetlerini sürdüreceklidir.

Sonuç olarak; bankaların yaptığı çoğu bankacılık faaliyetlerini yürüten ve dolayısıyla da aynı ekonomik koşullarda onlarla rekabet eden katılım bankaları, mevcut mali sistem içinde hedefledikleri sonuçlara daha kolay ulaşabilmeleri için, farklı bankacılık yönlerini ve uygulamalarını açıklıkla ve sürekli olarak çeşitli medya araçlarını kullanarak ortaya koymaları gerekir. Böyle bir uygulama, hem katılım bankaları hedefledikleri yerlere ulaşmalarını kolaylaştıracak hem de bütün dünyada uygulanan bu yöntem

aracılığı ile yoğun bir sermaye ihtiyacı içinde olan ülkemizde, atıl kalan fonların reel ekonomiye kazandırılması hızlandırılmış olacaktır.

NOTLAR

¹ 2006 yılı ile birlikte özel finans kurumlarının “Katılım Bankaları” adı altında bankacılık sektörüne tam entegre olmuştur.

² Katılım bankalarının ismi de bu anlayıştan gelmektedir.

³ Bankalar Kanunu Md. 20’ ye 4491 sayılı Kanun ile eklenen 6. Fıkra

KAYNAKÇA

- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, İstanbul: Kayıhan Yayınları
- Akyüz, O. (2002) “Faydalı Hizmetler Sunacağımıza İnanıyorum”, *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, Özel Finans Kurumları Birliği, İstanbul.
- Battal, A. (1999). *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Ankara.
- Battal, A. (2000). *Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumlarının Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama-*, Albaraka Türk Yayınları: 17, Kültür Kitapları: 2, İstanbul.
- Büyükdenez, A. (2003). Ekonomik Bir Gerçeklik Olarak Özel Finans Kurumları, Özel Finans Kurumları Birliği Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık
- Çiller, T. ve Murat Ç. (1989). *Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri*, Yenilik Basımevi; İstanbul.
- Dünya Gazetesi 27 Aralık 1997 Sayı: 10573 – 5295.
- Eyüpgiller, S. (1988). *Banka ve Mali Kuruluşlar*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Gelir Vergisi Kanunu*
- Katılım Bankaları 2008 Yılı Kitapçığı*
- Omar, Fuat Al and Haq, M. A. (1996). *İslamic Banking Theory, Practice and Challenges*. Oxford University Press, London.
- Özel Finans Kurumları Birliği. (2003). “ÖFK’ların Sistemdeki Payları Artıyor.”. *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*
- Önal, R. (1998). “ÖFK’lar Ekonomik Büyümeye Katkıda Bulunmaktalar”. *Bereket Dergisi*, Ekim, Sayı: 4.
- Öner, Y. (1995, Nisan). “Faizsiz Kazanç Sistemi Kar Garantisi Vermez”. *Ticaret Gazetesi Eki*.
- Özcan, M. E. ve Hazıroğlu, T. (2000). “Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı”. *Bereket Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 9.
- Özsoy, İ. (1997). *Özel Finans Kurumları*. Asya Finans Kurumu A.Ş., İstanbul.
- Özulucan, A. (2006). *Özel Finans Kurumları (Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak) ve Muhasebe Uygulamaları*. (Basılmamış Doçentlik Tezi).
- Rodoplu, B. C. (1997). “Dünyada Faizsiz Bankacılık”. *Bereket Dergisi*, Yıl: 1, Sayı:1, Ekim.
- Takan, M., (2001). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Nobel Kitapevi, Adana.
- TKB. (2007) “Katılım Bankaları Sağlam Adımlarla Yola Devam Ediyor”. *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayını.
- Tunç, H. (2000). “Soru ve Cevaplarla ÖFK’lar” *Bereket Dergisi*, , Yıl: 3, Sayı:10, s. 13.

Abitter Özulucan & Ali Deran

Uludağ, İ. (1992). *Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı, İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Yahşi, F. (2001). “Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni”. *Bankacılık ve Finans Dergisi*,4 (21), s. 21.

Zerqa, Ez and En – Neccar, (2000). *İslam Düşüncesinde Banka ve Sigorta*, (Çev.: Hayreddin Karaman). İstanbul: İz Yayınları.

Özel Finans Kurumları Birliği (2000). *Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumları – Değişikliğin Kamuoyundaki Yansımaları*. İstanbul: Özel Finans Kurumlarının Fon Kullandırma Hizmetleri.

5411 Sayılı Bankalar Kanunu

www.ofkbir.org, (Erişim tarihi: 25.05.2004).

www.albaraka.com.tr (Erişim tarihi: 17.03.2004).

www.anadolufinans.com.tr (Erişim tarihi: 27.03.2004).

www.radikal.com.tr, (Erişim tarihi: 26.05.2004).